

STUK

UDVENDIGE OG INDVENDIGE DEKORATIONER

Stuk har været benyttet i Danmark siden middelalderen. De første stugarbejder blev udført i ren kalkmørtel, modelleret eller trukket på stedet på lofter og vægge. Stugarbejderne var et alternativ til stenhugger- og billedskærerarbejder. I middelalderen blev stuk ofte malet som de friser, relieffer og figurer i træ eller sten, som den skulle illudere. I renæssancen kom stukken til at fremstå i sin egen hvide eller grå farve, måske forgyldt. I barokken og i rokokoen blev stugarbejder til interiører meget kunstfærdigt udført, ofte af udenlandske eksperter.

Til udvendige dekorationer havde stukkatorfaget sin storhedstid i historicismen fra midten til slutningen af 1800-tallet, hvor der blev opført mange huse med overvældende facadedekorationer. Faget blev reduceret til et minimum efter funktionalismens indflydelse fra 1930'erne. Her blev al unødigt pynt både indvendigt og udvendigt valgt fra. På den viste facade er karnappen fremstillet i støbejern og malet, så den ligner facadens pudsdekorationer.

Udvendige skulpturelle dekorationer

Dekorationer til bygningers facader bliver normalt modelleret i ler af en billedhugger. Derefter foretager stukkatoren en afstøbning i ler eller gips, som der kan støbes efter i gips, puds eller kunststen.

Stukkatoren kan levere, ornamenter som facadegesimser, søjler, balustrader, vindues- og dørindfatninger og altanbrystninger – de kan være udført på stedet eller støbt på værkstedet.

Indvendige dekorationer

Til bygningers interiører kan dekorationer i gips eller kalkmørtel være gesimser, rosetter, friser og ornamenter – de kan være udført på stedet eller støbt på værkstedet eller en kombination.

Stuk udført på stedet

– trukne profiler og dekorationer

Det er en fordel at udføre loftsgesimser på stedet, fordi stukken følger de skævheder i rummet, der altid findes i et ældre hus, og det er også langt den smukkeste løsning. Et profil bliver trukket på stedet med en skabelon. Hvis profilet skal dekoreres, kan det gøres ved optryk, hvor man støber direkte på profilet i et tyndt lag i en elastisk form, eller ved at opsætte færdigstøbte smådele i gips. Endelig kan man også modellere på fri hånd.

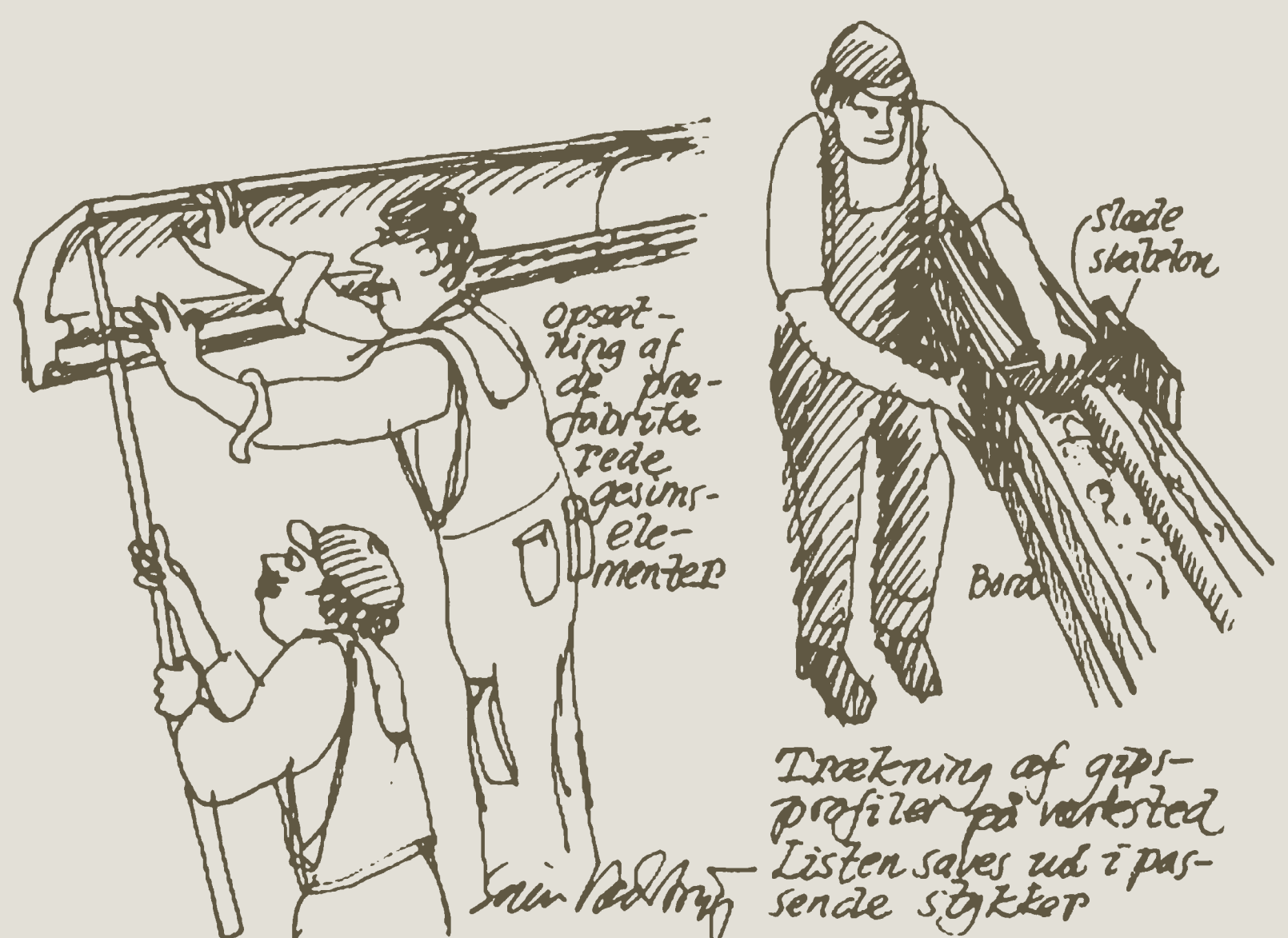
Skabeloner til trækning af både gesimser udendørs og stuk indendørs.

Stuk udført på værksted

I stedet for at trække og støbe stukdekorationer på stedet kan man udføre dem på værkstedet og derefter sætte dem op i bygningen. Metoden er den samme som på stedet, det er blot hurtigere og mere bekvemt for stukkatoren.

Trukne stukdekorationer udføres ved hjælp af en profileret skabelon af blik, som trækkes langs en påmonteret liste, der følger dekorationens færdige form. Trukne dekorationer kan også udføres som rosetter i runde, ovale eller svungne former.

En trukken profil udføres langs en retholt og kanten af et bord. Den profilerede liste bygges langsomt op ved skiftevis at tilføre et nyt lag gips og trække med slæden.

STUK

ISTANDSÆTTELSE

Støbte profiler

Profilen kan støbes i gipsforme, der er præpareret med shellak og består af flere stykker, der skal slutte helt tæt. Der kan også støbes i lim- eller kunstgummiforme, der er så bøjelige, at de kan krænges af profilet, uden at det går i stykker.

Loftrøset støbes i kunstgummiform på stukkatorværkstedet.

Kunstgummi er brugt fra 1960'erne og har stort set fortrængt alle andre måder at afforme på. Gummiformene kan benyttes til afformning af komplicerede emner og har en lang holdbarhed. Det betyder, at der kan laves mange flere afstøbninger af hver form.

Drejede emner

Runde emner af gips som søjler, sceptre og balustre kan fremstilles ved at dreje en skabelon af zink eller træ.

Stukroset drejes i et cirkelslag med en skabelon, der drejer omkring et søm i centrum, mens stukkatoren påfører ny gips, indtil den ønskede form er opnået. Det er muligt at dreje ellipser og ovaler på samme måde, hvis skabelonen flyttes rundt mellem flere centre.

Balustre kan drejes eller støbes både i gips og beton. De karakteristiske støbte balustre har været anvendt i stor udstrækning på terrasser og altaner i både byer og på landet.

Istandsættelse af stuklofter

Gamle stuklofter og stukdekorationer er ofte slørede af mange lag lofthvidt, limfarve, alkydoliemaling eller palstikmaling, der er kommet til i tidens løb. Det har ikke så stor betydning på de plane flader, men profilerne på gips- og stukdekorationerne bliver efterhånden utydelige og udviskede.

Afrensning

Før en afrensning skal man fastslå, hvilke materialer der er strøget op på stukken. Er det primært limfarve, eller er stukken også malet over med loftalkyd eller plastmaling?

Den originale stuk kan kendes på, at den vil fremstå mere gul end de nyere malingslag.

Limfarve eller mosfarve er let at fjerne. Den kan blødes op med varmt vand, og herefter kan lagene fjernes med en våd klud og en skraber eller en børste. Efter afrensning kan stukkens overflader slibes forsigtigt med sandpapir og spartles med gips, og derefter er den klar til limfarvning eller kalkning.

Loftalkyd eller plastmaling er sværere at fjerne. Valg af metode afhænger af stukkens tilstand og de konkrete malingslag. Det letter afrensningen, hvis de moderne malingsstyper er strøget lige oven på gamle lag limfarve, der er let at opløse med vand. Man kan bruge en tapet-afdamper eller prikke mange små huller eller skære lange ridser i malingslaget og derpå spraye varmt vand ind bag alkydmalingen med en vandforstøver. Derefter kan malingslagene fjernes med varmt vand, børste og skraber.

Man kan også anvende brun sæbe eller et tykt lag fustageklister. Sæbe eller fustageklister dækkes af køkkenfilm, hvorved malingslagene blødes op, så de bliver lette at trække af, eller de falder ned af sig selv, og der kan rengøres med en håndskraber eller en børste.

Det er også muligt at fjerne gamle malingslag med animalsk lim, afbrænding med en varmluftblæser eller med kemisk afrensning. Disse metoder er mere krævende.

Reparation af afrensede lofter og stukdekorationer.

Alle reparationer skal udføres i samme materiale som originaldekorationen. Da alle reparationer og nyudførelser skal være præcise i formen, skal der bruges en skabelon, der er fremstillet efter en nøjagtig kopi af den oprindelige stuk.

Revnedannelser, sprængninger eller løsning fra bunden kan skyldes rustsprængninger fra søm og skruer eller sætningsrevner i huset. Revner opkradses, rustne dele udskiftes, og der repareres med nyt materiale magen til det gamle.

Manglende stukdele erstattes af nye kopier, men der bevares så meget af det gamle stuk som muligt.

Vandskjolder eller løbesod kan forsegles med shellak eller plastmaling og overmales med ny limfarve.

Hvidtning af afrensede gipslofter foretages med carragen-mosfarve på de plane flader, og dekorationer stryges eller sprayes med en tynd limfarve, der ikke slører stukkens profiler.

